

O. Jussila, S. Hentila, J. Nevakivi, *Historia polityczna Finlandii 1809–1999*, Kraków 2006, wyd. 2, ss. 462.

Co wiemy o dziejach Finlandii? Trzeba przyznać, że stosunkowo niewiele. Wynika to z tego, iż na naszym rynku wydawniczym polskojęzycznych publikacji na ten temat praktycznie nie ma. Na przestrzeni ostatniego ćwierćwiecza ukazały się zaledwie trzy: najpierw, wydana przez Ossolineum w 1983 roku, *Historia Finlandii* autorstwa T. Cieślaka¹, potem zaś dwie kolejne, tym razem napisane

---

¹ T. Cieślak, *Historia Finlandii*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1983.

przez Finów – *Krótką historią Finlandii*² oraz – najnowsza – *Historia polityczna Finlandii 1809–1999*³.

Ta ostatnia jest szczególnie warta bliższego przedstawienia polskiemu czytelnikowi, zwłaszcza, że już wcześniej przetłumaczono ją na kilkanaście języków, poza szwedzkim, angielskim i niemieckim, m.in. na rosyjski, włoski, hiszpański, a nawet chiński. Tłumaczenia na język polski dokonała Bożena Kojro, wybitna znawczyni kultury fińskiej. Z tego trudnego zadania wywiązała się ona znakomicie, zwłaszcza, że do tej pory zajmowała się głównie przybliżaniem Polakom współczesnej fińskiej beletrystyki, nie zaś literatury o charakterze naukowym. Pewnie dzięki temu udało jej się uniknąć pułapki, w którą wpadają czasami zawodowi historycy, używający niejednokrotnie języka nazbyt hermetycznego, zamkniętego, przeznaczonego dla wąskiego grona odbiorców. Wydaje się, że dzięki wysiłkowi, a także umiejętnościom tłumaczki mamy możliwość sięgnięcia po ciekawą i wartościową książkę, która może zainteresować w miarę szeroki krąg czytelników – studentów, nauczycieli czy dziennikarzy.

Praca trzech profesorów Uniwersytetu w Helsinkach, pracowników Wydziału Historii Politycznej oraz Historii Powszechnej, obejmuje okres od początku XIX do końca wieku XX, a więc od utworzenia Wielkiego Księstwa Finlandii po czasy nam najbliższe. Została ona podzielona chronologicznie na trzy duże rozdziały: *Wielkie Księstwo Finlandii 1809–1917*, *Od uzyskania niepodległości do zakończenia wojny kontynuacyjnej 1917–1944* i *Od wojny kontynuacyjnej do dnia dzisiejszego 1944–1999* (wraz z uzupełnieniami dotyczącymi lat kolejnych).

Podpisując w 1807 r. traktat w Tylży, Aleksander I i Napoleon porozumieili się jedynie w kwestii podziału stref wpływów. Dzięki temu Rosja mogła w ciągu kilku następnych lat podbić Finlandię (s. 14–16). Zgodnie z wcześniejszymi obietnicami w marcu 1809 r. zwołano w Porvoo Zgromadzenie Krajowe. Car proklamował wówczas utworzenie Wielkiego Księstwa Finlandii. Nakazał również zorganizowanie odrębnej administracji centralnej, co w efekcie pozwoliło na zachowanie daleko idącej autonomii oraz rozwój tzw. „idei fińskiej” – (...) *mówiono, że Finlandia nie należy już do Szwecji, ale i też nie została wcielona (inkorporowana) do Rosji. Myśl tę przypisywano powszechnie Adolfowi Ivarowi Arwidssonowi i wyrażano następującymi słowami: „nie jesteśmy już Szwedami, Rosjanami być nie chcemy, bądźmy zatem Finami”* (s. 31). W tym miejscu warto przypomnieć kilka istotnych faktów związanych z tym okresem: w 1812 r. stolicą kraju zostały Helsinki (nie bez przyczyny zwane „małym Petersburgiem”), co może wskazywać na dążenie Rosjan do uczynienia z Finlandii realnie wyodrębnionego obszaru, w 1828 r. przeniesiono do tego miasta Uniwersytet Finlandii zwany Aleksandryjskim, co z kolei było ważnym czynnikiem kształtującym jed-

² M. Klinge, *Krótką historią Finlandii*, Helsinki 1997.

³ O. Jussila, S. Hentila, J. Nevakivi, *Historia polityczna Finlandii 1809–1999*, Kraków 2006.

ność państwa; za rządów Mikołaja I poeta Johan L. Runeberg napisał wiersz *Maamme (Nasz kraj)*, który później stał się tekstem fińskiego hymnu narodowego, zaś Elias Lonnrot wydał powszechnie znany epos *Kalevala*.

Z punktu widzenia polskiego czytelnika zapewne ciekawe będą rozważania na temat początków działania Eduskunty (jednoizbowego parlamentu), formowania się systemu partyjnego (Szwedzka Partia Ludowa, Partia Agrarna, Partia Młodofinów i Starofinów). Warto też przypomnieć, iż Finlandia była drugim po Nowej Zelandii krajem, w którym prawa wyborcze przyznano kobietom (s. 92).

Rozdział II rozpoczyna się od omówienia problemu stosunku Finów do rewolucji rosyjskich i uzyskania niepodległości. *Dlaczego rząd bolszewicki uznał, przynajmniej pozornie, tak łatwo niepodległość Finlandii?* – pyta S. Hentila. I stwierdza, że wynikało to z realizowania przez nich polityki rewolucyjnej, licząc w przyszłości na „dobrowolne” przyłączenie się tego kraju do Rosyjskiej Federacyjnej Republiki Rad (s. 117)

W następnej kolejności Finlandię uznały: Francja, która pragnęła zapobiec dostaniu się Finów pod kuratelę niemiecką, Szwecja, powodowana częściowo obawą o równowagę sił w obszarze nadbałtyckim i Niemcy, dążące do wykorzystania terenów fińskich do izolacji Rosji Radzieckiej w Europie. Na podobny akt ze strony Wielkiej Brytanii i USA czekać trzeba było niemal dwa lata.

Szczegółowo, co jest zrozumiałe, przedstawiona została rola Carla Gustafa von Mannerheima, późniejszego męża stanu, marszałka i prezydenta, a od XII 1918 do VII 1919 r. regenta i kandydata do urzędu prezydenckiego, ale także sylwetka polityczna innej ważnej postaci tego czasu – Juhy Kustiego Paasikiviego, kandydata w wyborach prezydenckich.

Zwrócono również uwagę na sytuację polityczną w kraju w końcu lat 20-tych i w latach 30-tych. Okazało się, że *polityczny rozwój Finlandii (...) odbiegał od tendencji rozwojowych w krajach Europy Wschodniej i Środkowej (...) Fiński system parlamentarny funkcjonował sprawnie, demokracja umocniła się, a konsolidacja społeczeństwa nastąpiła nie na warunkach dyktowanych przez prawię, lecz poprzez uznanie znaczącej pozycji socjaldemokratów* (s. 189).

Kolejne zagadnienie, które zostało poddane dokładnej analizie to *cud wojny zimowej: Finlandia straciła w niej około 24 000 żołnierzy. Ponadto wielkich powodów działań wojennych zginęło niemal tysiąc cywilów. W walkach rannych zostało 44 000 Finów – co czwarty został trwałym inwalidą. Straty całkowite Związku Radzieckiego – według własnych doniesień – wyniosły 220 000, z czego poległo 49 000 żołnierzy. Finowie ocenili, że prawdziwe straty Armii Czerwonej były co najmniej czterokrotnie wyższe. (...) Mimo wielkich strat kraj osiągnął (...) cel najważniejszy – zachował niepodległość* (s. 210). „Wojna zimowa” jest ciągle obecna w świadomości historycznej narodu fińskiego, znajduje swoje odzwierciedlenie nie tylko w historiografii, ale także w literaturze pięknej i pamiętnikarskiej.

Czytelnikom, a szczególnie osobom, które nie zajmują się historią profesjonalnie, należą się wyjaśnienia niektórych określeń pojawiających się w omawia-

nej pracy, np. „ruch z Lapua”, czy „wojna kontynuacyjna”. Pierwsze dotyczy ruchu antykomunistycznego, który w 1923 r. próbował dokonać zbrojnego przewrotu, drugie – wojny z ZSRR w latach 1941–1944, ponieważ uznawano, iż była ona niejako dalszym ciągiem „wojny zimowej”. Zostały one szeroko omówione w kilku oddzielnych podrozdziałów, dla czytelnika słabiej zorientowanego w problematyce mogą jednak nastręczyć pewnych trudności interpretacyjnych.

Rozdział trzeci dotyczy okresu bezpośrednio powojennego, kończy się na schyłku XX wieku. *Okres ten* (powojenny – dop. A. Cz.) – pisze J. Nevakivi – *zakończył się w rok po podpisaniu w 1947 końcowego traktatu pokojowego i wyjeździe Komisji Kontrolnej, nazywany jest w Finlandii „niebezpiecznymi latami” w nawiązaniu do zewnętrznych i wewnętrznych zagrożeń. Wraz z trendem odnowy w polityce wewnętrznej i zagranicznej, narodziło się także nowe państwo fińskie, któremu nadano, przesadną zresztą, nazwę „Drugiej Republiki”. Oba terminy zostały stworzone na wyrost, choćby dlatego, że w latach 1944–48 nie było tak naprawdę kryzysu o charakterze rewolucyjnym. W każdym razie nie doszło do zmiany dotychczasowego statusu prawnego państwa, (...) nie zmieniono początkowego systemu politycznego i zatwierdzona w roku 1919 forma rządu (konstytucja) obowiązywała nadal w tej samej postaci* (s. 251).

Ciekawe, że podrozdział charakteryzujący owe lata autor zatytułował *Na drodze do demokracji ludowej*. Dla nas nazwa ta ma zgoła inne konotacje historyczne i wiąże się z zupełnie odmiennymi doświadczeniami.

Wiele miejsca poświęcono też osobie Urho Kekkonena, polityka znanego na arenie międzynarodowej (*Początek politycznych rozgrywek Kekkonena* – o jego nieudanej walce o prezydenturę; *Współpraca Partii Agrarnej z Fińską Partią Socjaldemokratyczną* – o tworzonych przez niego gabinetach; *Początek prezydentury Kekkonena* i *Od kryzysu do kryzysu* – o prezydenturze, *Ostatni okres prezydentury Kekkonena*).

Zwrócono uwagę na kwestie związane z przemianami w środowiskach młodzieżowych, które nastąpiły w połowie lat 60-tych, głównie pod wpływem ruchów kontestacyjnych w Anglii i Francji – w 1963 r. założono Komitet Stu (Sadankomitea), organizowano akcje protestacyjne przeciwko wojnie w Wietnamie, ale też przeciwko interwencji ZSRR w Czechosłowacji. Ruch studencki działający w całej Europie od wiosny 1967 r. zainspirował grupę studentów do zajęcia Starego Budynku Uniwersytetu, co zresztą spotkało się z cichym poparciem Kekkonena (s. 319).

Interwencja w Czechosłowacji wpłynęła również na podział w Fińskiej Partii Komunistycznej. Część jej działaczy poparła działania Moskwy (grupa Taisto Sinisalo), znaleźli oni sojuszników wśród części radykalnej młodzieży.

Zafascynowanie komunizmem zwłaszcza młodego, aktywnego pokolenia oraz bezkrytyczne uwielbienie dla Związku Radzieckiego, wskazywały na bardzo trudną do wyjaśnienia potrzebę tzw. samofinlandyzacji. Naród padał na twarz, nie wiedząc nawet o tym. Podobnie rzecz się miała w polityce wewnętrznej: gra

w tzw. *Karty Moskwy rozpowszechniła się pod koniec prezydentury Kekkonena do tego stopnia, że nawet na szczycie rządowym nazywano ją beztrąsko „swojskim zwyczajem”* (s. 321–2).

W 1982 r. nowym prezydentem został Mauno Koivisto. To on właśnie wprowadził swój kraj do Unii Europejskiej. W referendum z 16 października 1994 r. wzięło udział 74% uprawnionych obywateli, za członkostwem w Unii głosowało w sumie ponad 900 000 obywateli, przeciwko – niecałe 700 000. Od tego momentu jedno jest pewne – *Finlandia nie jest już państwem leżącym na odludziu, o którym rzymski historyk Tacyt pisał, że (...) „dalej już świat nie sięga (...)* (s. 390)

Z lektury prezentowanej pracy wyraźnie widać, jak długą drogę przebyli Finowie w ciągu ostatnich dwustu lat: od autonomicznego, związanego z Rosją Wielkiego Księstwa Finlandii do nowoczesnego państwa widocznego na arenie międzynarodowej (udział prezydenta Ahtisaariego w roli mediatora UE podczas konfliktu w Kosowie, uczestnictwo w programie NATO „Partnerstwo dla pokoju”, aktywna prezydencja w UE); od finlandyzacji do europeizacji; od społeczeństwa chłopskiego, żyjącego na peryferiach i w odosobnieniu, po społeczeństwo otwarte, wykształcone, przyjmujące obcych przybyszów, a równocześnie odnoszące się z niebywałym pietyzmem do własnej przeszłości i szanujące rodzime tradycje.

Alina Czapiuk
Białystok